

Vuonna 2019 julkaistu *Säädyllistä ja säädytöntä* on pukeutumisen monipuolisesta historiasta kertova teos, joka sitoo yhteen lukuisia tärkeitä teemoja ja toimii tavoitteidensa mukaan aiheen perusteoksena. Kuten teoksen toimittaneet Anna Niiranen ja Arja Turunen esipuheessaan toteavat, pukeutumisen historiaa ajankohdaisesti käsittelevälle suomenkieliselle perusteokselle oli tilausta. Vaikka teos ja sen kaksitoista artikkelia – Niirasen ja Turusen teokseen johdettava artikkeli mukaan lukien – ovat helposti lähestyttävää ja sopivat siten laajemmalle yleisölle, teos ei kokonaisuudessaan tingi teoreettisesta tarkkuudesta ja kulttuurisesti perusteellisesta analyysistä. Ajallisesti kirja ylittää nimensä mukaisesti renessanssista 2000-luvulle pääpainon ollessa vahvasti Suomen historiassa.

Pukeutumista käsitellään artikkelikokoelmassa eritoten vallan välineenä, mikä on sinänsä aiemmasta tutkimuksesta tuttu lähestymistapa: suomeksi tuotetusta kirjallisuudesta esimerkiksi Bo Lönnqvist käsittelee vuonna 2008 julkaistussa teoksessa *Vaatteiden valta-veli* vaatetusta vallan ja vastavallan kautta ja huomioi, miten vaatteet sitovat itseensä monenlaisia merkityksiä ympäröivästä kulttuurista.¹ *Säädyllistä ja säädytöntä* vie kuitenkin ajatusta vallasta ja vaatetuksesta pidemmälle ja uusimpien lähestymistapojen äärelle. Niiranen ja Turunen tutustuttavat lukijat taitavasti eri tapoihin, joilla vaatetusta ja pukeutumista on aiemmin tutkittu, ja sijoittavat kirjansa osaksi sellaista pukeutumishistorian tutkimusta, jossa ”pukeutuminen, ruumis ja itse (engl. *self*) muodostavat kokonaisuuden” (s. 25). Näin ollen pukeutuminen ei ole vain asusteita kehon päällä tai ehostautumista, vaan kysymys on erilaisista suhteista, joita ihminen ulkoasuineen (*appearance*) tuottaa ja välittää. Niiranen ja Turunen liittävät tämän näkökulman kokonaishahmon käsitteen (*Gestalt*) alle, vaikka eksplisiittisesti käsite esiintyykin vain kirjan johdanto-artikkelissa (s. 30).

Kokonaishahmoa pukeva valta ylittää sukupuoleen, luokkaan, seksuaalisuuteen, kansallisuuteen sekä yhteisön arvoihin ja normeihin, kuten erityisesti kirjan kolmen ensimmäisen osan artikkelit painottavat. Aina ei ole selvää edes se, milloin ihmisen katsotaan ylipäättään olevan pukeutunut, kuten Essi Huuhka artikkelissaan osoittaa. Huuhkan tutkimuskohteena ovat Lounais-Afrikan ambot ja heidän pukeutumisensa, jota hän tarkastelee suomalaisten lähetystyöntekijöiden näkökulmasta 1800–1900-lukujen vaihteessa. Teoksessa pukeutumista ei nähdä vain vallan staattisina symboleina, vaan dynaamisesti tekoina ja toimintana. Tämä performatiivinen tulkinta vallasta välittyy varsinkin Kati Mikkolan artikkelissa, joka käsittelee säädynmukaista pukeutumista 1900-luvun taitteen Suomessa.

Mikkola tulkitsee oivaltavasti suomalaisen rahvaan reaktioita, kun maalaiset pukeutuivat kaupungissa muodissa oleviin vaatteisiin ja materiaaleihin. Muodinmu-

Pukeutumisen merkityksellisyys ja materiaalisuus

Anna Niiranen & Arja Turunen (toim.):

Säädyllistä ja säädytöntä – pukeutumisen historiaa renessanssista 2000-luvulle. SKS 2019. 411 s.

ISBN: 978-951-858-085-3

Pukeutumisella on laajasti erilaisia merkityksiä vartalon suojaamisesta identiteettien rakentamiseen ja ihmisten työllistämisestä valmistusmateriaalien arvottamiseen.

kainen pukeutuminen synnytti pilkkaa ja vastustusta, sillä sen ei katsottu olevan uskonnollisista, yhteiskunnallisista ja moraalisisista syistä sopivaa. Vaatekappale, kuten alushousut tai tärkkikauluksinen paita, ei merkinnyt yksinään juuri mitään, vaan merkityksellisyys ja mahdollinen ristiriita muodostuivat vaatteen kantajan ja vaatteen viestittämää statusta ja säädyllyisyyttä arvioivan yhteisön välille. Myös Merja Uotila tarkastelee maaseutuyhteisön pukeutumista, mutta 1800-luvun alun Suomessa ja erityisesti vaateisiin kirjatun varallisuuden näkökulmasta. Ulkoasun tuli olla yhteneväinen asuun pukeutuneen henkilön yhteiskunnallisen aseman kanssa, mutta näitä rajoja rikkomalla voitiin pyrkiä asettumaan yhteisössä korkeampaan ja arvostetumpaan asemaan, esimerkiksi käyttämällä sarkavaatteiden sijaan verkavaatteita. Ilahduttavaa molemmissa artikkeleissa oli alempien yhteiskuntaluokkien tarkastelu yläluokan huippumuodin sijaan.

Sukupuoli kuuluu kirjan kantaviin teemoihin ja on lähes jokaisessa artikkelissa läsnä. Anna Niiranen tarkastelee 1800-luvun raskausajan pukeutumista, Seija-Leena Nivala lottapukua ja maanpuolustusidentiteettiä, Arja Turunen naisten housujen käyttöä 1900-luvulla ja Ildikó Lehtinen marilaisnaisten jalkojen peittämisen traditiota. Nämä artikkelit osoittavat, että pukeutumisen historiassa sukupuoli ei ole vain naisia koskettava ja sellaisena usein tutkimuksessa vähätelty asia. Naisten pukeutuminen on ollut sekä naisia että miehiä koskevan kulttuurisen neuvottelun tulos.

Niiranen kuvaa, miten mieslääkärit perustelivat raskausajan vaateesta terveyden asiantuntijoina. Lehtinen puolestaan osoittaa, että marilaisnaisten jalkojen peittäminen oli vahvasti sidoksissa avioliittoon ja yhteisön säädyllyisnormistoon. Suomessa naisten housujen käyttö yleistyi 1970-luvulla. Turusen aihetta koskevassa artikkelissa korostuu sukupuolen lisäksi seksuaalisuus, sillä kuten hän toteaa, naisten säädyllyisyyttä pyrittiin vaalimaan korostamalla housujen maskuliinisuutta ja seksuaalisen häirinnän riskiä. Olemme oppineet housujen käytön yleistyttyä, että housut eivät ole muuttaneet naisten kehoja miesten kehoiksi, kuten aikanaan pelkona oli.

Miesten pukeutuminen on kirjassa läsnä tasapuolisesti, mikä osaltaan purkaa myyttiä vain naisille kuuluvasta pinnallisesta pukeutumisesta. Pukeutuminen koskettaa kaikkia sukupuolesta, luokasta tai etnisyydestä riippumatta, vaikka pukeutumisen tavat rakentuvatkin näiden kategorioiden kautta. Kustaa H. J. Viikunan artikkeli miesten perukeista todistaa, että myös miehet ovat pröystäilleet ja koreilleet pukeutumisella. Tämä on tärkeä havainto, sillä yhä edelleen lehdissä kiinnitetään paljon enemmän huomiota naisten pukeutumiseen,² vaikka miesten puku- ja kenkävalinnat ovat yhtä lailla varallisuuden mahdollistaman tarkan valinnan tulosta. On poliittinen ja kulttuurinen valinta päättää, mihin asi-

oihin pukeutumisessa kiinnitetään huomiota ja kenen pukeutumista katsotaan. Eri aikoina ja eri paikoissa on arvotettu vaatekappaleiden valittua materiaalia, väriä ja muotoa vaihtelevasti yhteisössä vallitsevien muoti- ja siveyskäsitteiden mukaan.

Monet kirjan artikkeleista tarkastelevat pukeutumisen materiaalisuutta eri näkökulmista. Viikunan artikkelissa peruukit asetetaan perinteisemmin kulttuuriseen kontekstiinsa, kun taas teoksen aloittavassa Susanna Niirasan artikkelissa materiaalisuus ja pukeutuminen ilmenevät kommunikaation muotona ja kulttuurisena merkkijärjestelmänä. Niirasan artikkeleissa analysoidaan Turussakin asuneen Katariina Jagellonian ja hänen puolalaisen perheensä pukeutumisen yksityiskohtia 1550-luvulla tehdyn maalauksen avulla. Artikkelit osoittaa, miten kansainvälisesti verkottunut muotimaailma oli jo uuden ajan alussa ja miten uskonnolliset arvot punoutuivat osaksi kalliita kankaita, värejä ja hienosyistä muotoilua. Laura Ekholm ja Matleena Frisk sekä Päivi Roivainen sen sijaan tarkastelevat materiaalisuutta materiaasta itsestään käsin. Ekholm ja Frisk käsittelevät ansiokkaasti trikookankaan merkitystä vaatteiden valmistuksen ja muodin kannalta, mikä herättää lukijan kyseenalaistamaan nykypäivän pikamuodin ja vaatteiden kestävyysongelmallisuutta. Joustava trikoo mahdollisti vaatteiden helppohoitoisuuden ja monipuolisemman sekä tasa-arvoisemman käytön, mutta samalla sen historia kytkeytyy massatuotantoon ja vaatteiden lyhyempään käyttöikänsä. Ylipäätään kirjan artikkelien ajallinen vertailu havainnollistaa, miten nopeasti 1900-luvun lopussa vaatteiden hinnan laskiessa ja niiden valmistusteknologian muuttuessa vaateisiin liittyvien käsityötaitojen sekä yksilöllisyyden arvo on laskenut. 1800-luvun lopun Suomessa toisilla talonpojilla vaatekertoja oli sormilla laskettavaksi ja toisilla vaatteet olivat kuluneet kuolemaan mennessä. Monella nykysuomalaisella puolestaan vaatekaapit pursuavat asuja, joista monia ei ehkä ole edes käytetty.

Pukeutuminen on ilmiselvästi materiaalisesti ja fyysisesti erottamaton osa tapaa, jolla vaatteissa ollaan, liikutaan ja tunnetaan. Siksi odotinkin kirjalta vahvempaa otetta uudemman materiaalisesta kulttuurin tutkimuksesta. Tässä suhteessa Päivi Roivaisen artikkeli edustaa kirjassa vähemmistöä niin tuoreen lähestymistapansa kuin tutkimuskohteensa eli lasten pukeutumisen osalta. Vaatteiden ja asusteiden sekä kehon kosketuksen ollessa niin keskeinen osa pukeutumisen kokemusta on erikoista, miten aliedustettuna kosketus ja kokemus pukeutumishistorian tutkimuksessa ovat pitkään olleet. Historian- ja kulttuurintutkimuksen uudet kiinnostavat kysymykset ja lähestymistavat ovat kuitenkin nostaneet nämäkin seikat kiinnostuksen kohteiksi, ja tämän vuoksi Roivaisen artikkeli olennaisesti monipuolistaa kirjan lähestymistapoja. Moniaistisuus ja aistienvälisyys tarjoavat kiehtovan kurkistuksen lastenvaatteisiin sekä lasten

omiin käyttökokemuksiin. Valitun näkökulman toteuttaminen vuoden 2014 haastatteluaineistosta on kuitenkin eri tavalla mahdollista kuin aiempien vuosisatojen osalta. Siispä materiaalisuuden ja kokemuksellisuuden tutkiminen varhaisempina aikoina vaatii metodologista luovuutta aineistojen sallimissa rajoissa.

Säädyllistä ja säädyttöä on lähestymistavoiltaan ilahduttavan yhtenäinen ja ehjä teos, jolle soisi löytävän lukijakuntaa niin akateemisesta maailmasta kuin sen ulkopuolelta. Teos näyttää, että pukeutumishistorian tutkimuksella voi ottaa kantaa hyvin monenlaisiin teemoihin niin terveydestä yhteiskunnallisiin muutoksiin kuin koneellistumisesta kansalaisjärjestöihin. Pukeutumishistoria ei ole ainoastaan vaatekappaleiden materiaalien tai niihin sidottujen symbolien tutkimista, vaan myös pukeutumisen merkityksellisyyden moniulotteista tarkastelua.

FM Lotta Vuorio, väitöskirjatutkija
Helsingin yliopisto

1. Bo Lönnqvist, *Vaatteiden valtapeli*. Näkymättömän kulttuurianatomia. Schildts 2008.
2. Ks. esim. Miksi poliitikot ja virkamiehet pukeutuvat samoihin Marimekkoihin? *Helsingin Sanomat* 9.2.2020. <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000006400115.html> (23.6.2020).